

Магалецький А. М. студент II курсу історичного факультету
Дмитрієва С.М. завідувачка кафедри загальної, вікової та педагогічної
психології, кандидат психологічних наук, доцент

ІНТЕРЕСИ ТА ІДЕАЛИ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Актуальність дослідження. У сучасному суспільстві відбувається постійна зміна системи цінностей, відповідно до якої формуються інтереси та ідеали суспільства в цілому та підлітків зокрема. Відповідно не сформована нова система виховання, внаслідок чого у підлітків виникають труднощі в виборі ідеалів та формуванні інтересів.

Труднощі підліткового віку накладаються на кризові явища в соціумі, тому важливим визнається розвиток інтересів та ідеалів підлітків як членів нового суспільства. У підлітковому віці закладаються і формуються плани щодо вирішення питань про подальше життя: що робити - продовжити навчання або влаштуватися на роботу, яку спеціальність обрати. При цьому підлітки мають розібратися у власних здібностях та схильностях, мати уявлення про майбутню професію і про конкретні способи досягнення професійної майстерності в обраній галузі.

Різноманіття інтересів в підлітковий період дивовижне: вони можуть бути пізнавальними, громадськими, трудовими, спортивними, естетичними, читацькими і навіть матеріальними. інтереси підлітка у порівнянні з молодшим шкільним віком набувають більшої цілеспрямованості, активності та глибини. З другого боку, інтереси ще багато в чому зберігають свою мінливість, і лише у старших підлітків набувають певної стійкості. Підлітковий вік - дуже важливий період у розвитку ідеалів особистості. Якщо для молодших підлітків такими ідеалами виступають образи конкретних людей, то у старших підлітків вони набувають синтетичного характеру, базуючись на узагальненні уявлень про людей, якості яких їм імпонують. Ідеали стають взірцем для наслідування, у відповідності з яким намагаються діяти підлітки [1].

Проблеми ідеалів та інтересів підлітків знайшли відображення в працях таких вчених-психологів: В. Г. Ананьєва, А. А. Бодальова, Л. С. Виготського, О.М. Леонтьєва, Б. Ф. Ломова, А. Р. Лурії, В. Н. Мясіщева, А.В. Петровського та ін.

Об'єкт дослідження - моральна та потребово-мотиваційна сфери особистості.

Предмет дослідження - інтереси та ідеали у підлітковому віці.

Мета дослідження - виявити вікові особливості формування інтересів та ідеалів у підлітковому віці.

Гіпотеза – визначити, чи впливає навколишнє оточення на інтереси підлітка; довести, що реальний образ формує ідеал більш ефективно, ніж вигаданий.

Завдання дослідження:

1. Провести теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури з досліджуваної теми ;
2. Виявити за допомогою проведених методик вікові особливості формування інтересів та ідеалів у підлітковому віці;
3. Провести аналіз результатів дослідження вікових особливостей формування інтересів та ідеалів у підлітковому віці.

Методи дослідження: спостереження, опитування, тестування, методи кількісного та якісного аналізу.

Для досягнення поставлених завдань та доведення гіпотези було обрано 5 методик:

1. Методика 1. «Ставлення до школи і до себе».
2. Методика 2. «Що найважливіше?».
3. Методика 3. «Що ми цінуємо в людях?».
4. Методика 4. «Що таке щастя?».
5. Методика 5. «Пам'ятник герою».

Експериментальна база дослідження - дослідження було проведено в 7-А класі у Житомирському міському колегіумі у березні 2015 році.

Теоретичне значення роботи: полягає у поглибленні наукових знань про вікові особливості формування інтересів та ідеалів у підлітковому віці.

Практичне значення дослідження: дослідження буде корисним для педагогів, психологів та батьків, які намагаються створити сприятливі умови для розвитку дитини.

Виклад основного матеріалу. Зародження, розвиток ідеалів та інтересів у підлітків - питання, що впливає на подальший розвиток молодого покоління, а це прямо впливає на державу та націю. В цій роботі ми дослідили ідеали та інтереси сучасних підлітків і оцінили їх стан, ступінь моральної сформованості та стабільність цих результатів.

Для дослідження були спеціально підібрані методики та наукова література, що дали змогу дослідити розвиток ідеалів та інтересів в підлітковому віці, що дає змогу прогнозувати ступінь морального розвитку населення.

За допомогою методики № 1 "Ставлення до школи і до себе" ми виявили ставлення учнів до навчання в школі та фактори, що його визначають. Проаналізувавши наукову літературу та результати оброблених методик, ми виділили ряд найпоширеніших причин, що спонукають учнів до навчання, сприяють цьому чи, навпаки, заважають.

Можна стверджувати, що основною причиною бажання відвідувати школу виступає спілкування з ровесниками, що дозволяє пізнавати світ та частково це впливає на формування світогляду. Також ми визначили, що причиною, яка найбільше відбиває інтерес до навчання, виступають нецікаві уроки і, відповідно, бажання зайняти нецікаве проведення часу більш "корисними" справами. Врахування вікових особливостей

підлітків дозволяє дійти висновку, що саме недостатність терпіння призводить до проблем з навчанням, проте існує ряд дітей, що відкидають зовнішні впливи і більшість часу приділяють навчанню. Школярі, усвідомлюючи свою недосвідченість, прагнуть допомоги з боку дорослих, що виражається в правильній організації робочого процесу, що дозволяло б рівномірно розподіляти увагу і забезпечувати всі інтереси учня.

Варто зазначити, що формування інтересів значною мірою залежить від спілкування з оточуючими, усвідомлення дитиною того, яке місце навчання займає в житті і яким є подальше застосування знань.

В першому питанні "Чому ти ходиш до школи?" ми визначали фактори, що спонукають учнів ходити до школи. Всі учні вибрали варіант №3 ("Люблю спілкуватися з товаришами по класу") - 14%, такий вибір є логічним і передбачуваним, оскільки в цій віковій групі визначальним фактором в поведінці залишається спілкування з ровесниками.

Друге питання ("Що найбільше не подобається в школі") дозволяє виявити ситуації, які можуть призвести до небажання школяра відвідувати заняття, що призведе до погіршення рівня знань. На нашу думку, така інформація може допомогти діяти на випередження і попередити такі випадки з негативними наслідками.

Переважає більшість досліджуваних вибрала наступні варіанти відповідей:

- нецікаві уроки - 28%;
- грубе ставлення вчителів - 27%;
- ставлення однокласників - 0%;
- відсутність порядку і дисципліни - 9%;
- відсутність свободи і самостійності в шкільному житті - 18%;
- відсутність цікавих справ і занять в позаурочний час - 18%.

В третьому питанні "Що тобі заважає добре вчитися?" двоє учнів ігнорували всі варіанти, що може свідчити про усвідомлення ними важливості цього процесу і не перекладання відповідальності за невдачі на інші обставини, а спрямовувати зусилля на їх подолання. Половина (43%) досліджуваних обрала варіант № 4 (не вистачає терпіння і працелюбства). На нашу думку, цей варіант відповіді є обумовленим психологічними особливостями даного вікового періоду. За цією методикою ми одержали такі результати:

- важко сприймаю теоретичний матеріал - 28%;
- не вмію використати теоретичний матеріал на практиці - 0%;
- погано працює пам'ять - 0%;
- не можу правильно організувати свою роботу - 0%;
- не вистачає часу - 29%.

В четвертому питанні "Яка допомога тобі необхідна в першу чергу" більшість опитаних обрали наступні відповіді:

- хочу навчитися правильно організовувати свою роботу - 49% - свідчить про бажання школярів правильно використовувати час і визнання не уміння цього робити через недостатній досвід і необхідність допомоги дорослих. Таке вміння дасть учням можливість витратити час на навчання, спілкування, відпочинок, що буде сприяти нормальному розвитку.

- хочу навчитися долати труднощі у навчанні - 33% - є чудовий варіант, оскільки наукові твори, що описують практичні сторони навчання, доводять, що з появою труднощів частина учнівможуть скласти руки і відступити від виконання навчання. Бажання перебороти труднощі вказують на твердість характеру і не бажання бути слабшим за когось.

- хочу знати свої здібності і можливості - 8%;

- хочу займатись у творчих гуртках - 0%;

- хочу освоїти яку-небудь корисну практичну справу - 25%.

У п'ятому питанні "Оцінити свою роботу в школі" більшість вказала варіант - вчусь в повну міру - 57%, інші - вчусь по можливості - 29%. Такі відповіді є суб'єктивною оцінкою учнів, що потрібно підтвердити спостереженнями. Але ті учні, що відповідально ставляться до навчання, як правило, дійсно навчаються в повну міру своїх можливостей.

У методиці № 2 "Що найважливіше?" ми звернули увагу на визначення уявлення учнів про якості ідеальної людини. За результатами методики ми визначили якості, які обрали школярі як визначні у формуванні образу ідеальної людини, також встановили цінність моральних якостей та їхню стійкість.

Результати методики вказують, що ідеалом для підлітків виступає людина безкорислива, цілеспрямована, дисциплінована і працелюбна. Фактично ідеал завдяки своїй праці має можливість творити добро і не вимагати чогось в замін. На наш погляд, на такий вибір дітей може впливати сучасна ситуація в країні й існування людей, які, витрачаючи свій час і ресурси, допомагають іншим (їх узагальненим образом може виступати волонтер).

Учні середнього шкільного віку переконані, що головними рисами ідеальної людини має бути безкорисливість - 11%, цілеспрямованість - 7%, працелюбність - 7%, дисциплінованість - 7%.

Дослідження за допомогою методики №3 "Що ми цінуємо в людях?" дало можливість вивчити ціннісні орієнтації та моральні ідеали учнів. Обробка та аналіз результатів дали змогу встановити ступінь сформованості моральних цінностей та ідеалів і ставлення до моральних норм.

Аналіз показав, що школярі чітко усвідомлюють межу між добром і злом. Присутнє розуміння загальноприйнятих моральних норм, які є відносно стійкими, проте критично негативна ситуація може призвести до переоцінки моралі, ідеалів та інтересів. Характерною особливістю є те, що підлітки сприймають риси особистості антагоністично: вкрай позитивні (ідеалізовані) чи вкрай негативні.

Методика № 4 "Що таке щастя?" дала змогу звернути увагу на дослідження моральних ідеалів особистості. Обробка та аналіз результатів методики дали можливість на основі вибраних афоризмів визначити моральні ідеали школяра та їх стійкість; виявити, яке місце в особистості учня займає прагнення приносити користь оточуючим, чи стала така потреба головною.

Був проведений детальний аналіз відповідей кожного учня, а пізніше зроблений аналіз, що характеризує загальну тенденцію розуміння щастя школярами..

Більшість відповідей свідчать про розуміння учнями щастя в розумінні самовдосконаленні і можливості допомагати іншим. За цією методикою були отримані наступні результати:

Щастя – бути самим собою - 17%;

Щастя – це коли тебе розуміють - 17%;

Щастя – в праці - 11%;

Щастя – бути таким, як всі - 0%;

Найщасливіша людина - та, яка потрібна людям - 22%;

Щастя – у подоланні себе, у самовдосконаленні - 11%;

Щоб бути щасливим, потрібно жити правильно - 5%;

Щастя – у боротьбі - 6%;

Скажи мені, хто твій друг, і я скажу, чи щасливий ти - 0%;

Якщо хочеш бути щасливим – будь ним - 11%.

Методика № 5 "Пам'ятник герою" дозволила виявити морально-етичні установки учнів та осіб, які є для них зразком. Обробка та аналіз отриманих результатів дали можливість визначити образи, які виступають як герої в уявленні учнів, ставлення до цих героїв, мотиви вибору та критерії оцінки.

Аналіз відповідей учнів дає підстави стверджувати, що героями можуть виступати найближчі люди, з якими учень знаходиться в теплих і дружніх стосунках. Проте більшість на сьогоднішній день визначила героїв у образі воїна АТО. Таку ситуацію можна пояснити критичним станом в державі, такі образи сильно підкріплені емоційно і тому масово поширюються, оскільки у молодого покоління дії цих людей викликають цілковите захоплення і щире вдячність.

Висновки. Отже, за допомогою літератури та проведених методик ми дослідили інтереси та ідеали сучасних підлітків. Варто підкреслити, що ідеали та інтереси у підлітка під час розвитку або закріплюються в свідомості учня, чи змінюються або повністю зникають. Важливий вплив

на формування і розвиток інтересів та ідеалів здійснює середовище, в якому перебуває підліток безпосередньо, та критичні ситуації, що кардинально можуть вплинути на формування моральної сфери особистості. Важливо пам'ятати, що підлітки, як правило, наслідують свій ідеал і це наслідування може бути як позитивніше, так і негативне. Ідеал виступає в ролі реальної людини, а не узагальненого образу [2].

Завдяки результатам методик ми підтвердили гіпотезу, що:

Інтереси у підлітка виникають, існують, змінюються і зникають під впливом взаємодії з навколишнім середовищем і оточенням під час спілкування;

Ідеали у підлітків формуються більш активно, якщо образ ідеалу є реальним.

Список використаних джерел

1. Дьяур Г. Теоретичні підходи до обґрунтування цінностей сучасного українського виховання / Галина Дьяур // Рідна школа. – 2006. – № 7. – С 25.

2. Ремшмидт Х. Подростковый и юношеский возраст. Проблемы становления личности / Х.Ремшмидт. – М., 1994. – 175 с.

